

ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА ПІДГОТОВКИ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

УДК 378.147 : 37.011.3 (091) (73 / 477)

А. Ю. Белоус

ПРО КУЛЬТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ІСТОРИЧНИХ ЧИННИКІВ ДОПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ В УКРАЇНІ (НА ПРИКЛАДІ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ)

Розвиток системи освіти в сучасному світі визначається неймовірним збільшенням впливу наукових досягнень на життя людства. Можна зазначити щодо тотальної інтеграції знань, процеси якої відбуваються, образно-умовно кажучи, як „вертикально” (взаємопроникнення різних за рівнем умовної наукової стратифікації сфер знання й діяльності, наприклад, використання космічних технологій в медицині тощо), так і „горизонтально” (поширення знань і технологій у просторовому сенсі, тобто в різні куточки земної кулі через системи освіти провідних країн). І в першому, і в другому випадках особливого значення набувають ті засоби залучення іноземних студентів до освітніх систем, які мають пропедевтичний характер. В Україні сукупність таких заходів має назву допрофесійної підготовки, яку ми пропонуємо розуміти як процес формування та вдосконалення установок на майбутню діяльність, на здобуття та засвоєння необхідних знань та навичок для її здійснення, який систематизовано й змістовно організовано згідно культурно-психологічних особливостей громадян іноземних держав і є цілеспрямованим на інтерактивну комунікацію. Та вага і значення, яких набула допрофесійна підготовка у вишах нашої країни дозволяють, як на наш погляд, говорити ще про один вид інтеграції, що його можна назвати культурно-політичним, оскільки залученість українських вищих навчальних закладів до глобальних освітніх процесів в якості інтелектуальних донорів є однією з об’єктивних основ формування реального престижу країни на міжнародному рівні.

Актуальність теми цієї статті обумовлена тим, що з’ясування культурно-історичних чинників допрофесійної підготовки іноземних студентів у нашій країні має висвітлити особливості всієї цієї системи не тільки в ретроспективному аспекті, а й виявити сучасні її проблеми, які можуть бути вирішеними в перспективному плані. Значною мірою постановка питання в зазначеному ракурсі є пов’язаною з іншим рівнем складності культурної взаємодії цивілізацій Сходу і Заходу в сфері медицини, який не є таким однозначним та односпрямованим, як, наприклад, у технологічних сферах діяльності людства [10, с. 324]. Звідси можна говорити про *мету* роботи: дослідити взаємовплив

медичних теорій і практик указаних цивілізацій як проблему культурну і педагогічну для можливого вдосконалення процесу допрофесійної підготовки іноземних студентів у медичних навчальних закладах України.

Проблеми допрофесійної підготовки іноземних студентів в Україні розглядалися в працях вітчизняних дослідників Н. Булгакової, О. Гуренко, Я. Кміт, О. Кравцова, Д. Порох, О. Резван, Л. Рибаченко, О. Скворцової, Є. Степанова В. Тарасенко, О. Тетянченко, Ю. Федотової, Л. Хаткової, в яких йдеться про історико-педагогічні засади розвитку допрофесійної підготовки, адаптацію іноземних студентів, дидактичні основи підготовки іноземних студентів, формування професійної й персональної компетенції іноземних студентів тощо. Як одного з аспектів загальних процесів євроінтеграції, особливо в межах Болонської угоди, цього питання торкалися О. Адаменко, Є. Зеленов, Є. Фатєєва, І. Христенко та інші науковці. Значна увага приділяється цій проблемі в Російській Федерації, де в педагогічній науці залишився термін радянських часів – „довузівська підготовка”. В Україні відомими є праці Л. Асеїкіної, І. Борзової, Т. Бурухіної, Т. Волгіної, А. Каліновського, А. Ременцова, Г. Сазонової, Т. Сумської, Е. Чеканової, в яких розглядалося досить широке коло питань: від філософських і соціологічних до суто педагогічних і методичних. Особливе значення з природних причин має питання мовної підготовки (Ж. Горіна, Х. Бахтіярова, Т. Деметєєва, В. Коломієць, В. Ніколаєнко та ін.), причому і сьогодні в Україні переважає навчання студентів-іноземців російською мовою, що також склалося історично. Але виявлення культурної взаємодії історичних чинників у галузі підготовки майбутніх лікарів ще не було предметом дослідження в указаному контексті, що обумовлює *новизну* теми цієї роботи. Взагалі, питання такої взаємодії якщо і розглядалися, то насамперед як проблеми переважно мовної комунікації [Див., напр.: 7, 6]

Спочатку про поняття „допрофесійна підготовка”. Надане на початку статті її розуміння та відповідне визначення виходить за межі існуючого та переважаючого сьогодні такого тлумачення: „загальношкільна підготовка політехнічного і профорієнтаційного характеру учнів загальноосвітніх шкіл, компонент наступної професійної освіти” [4, с. 102]. Сам термін „допрофесійна підготовка”, як зазначається в „Українському педагогічному словнику” С. Гончаренка, дістав поширення у зв’язку з рекомендаціями ЮНЕСКО і міжнародної конференції праці з професійно-технічної освіти і підготовки, що відбулася ще в 1965 році, і на ній було вирішено рекомендувати вважати, що рівень трудового навчання в загальноосвітніх школах визначається як допрофесійний. У названому виданні також зазначається, що допрофесійна підготовка „має інтегративний характер і здійснюється у процесі всіх основних видів пізнавальної і творчої діяльності учнів” [4, с. 102].

Як на нашу думку, за час після вказаної конференції відбулося досить багато змін у педагогічних процесах підготовки до майбутньої

професійної діяльності, наприклад, ще в колишньому Радянському Союзі, зокрема й в Україні, на базі провідних вищих навчальних закладів було створено цілу систему допрофесійної (тоді – „довузівської”) підготовки, яка явно вийшла за межі рекомендованого ще в середині минулого століття її розуміння. Оскільки ж, і в указаному науково-довідному джерелі, зазначається, що сама наука педагогіка є наукою про навчання і виховання, і що „основним джерелом пізнання закономірностей навчання і виховання є вивчення та узагальнення педагогічного досвіду” [4, с. 250], то, як удається, запропонована нами точка зору є науково коректною.

Тоді слід уточнити значення ще деяких понять. Поняття „проблема” у фундаментальному науковому виданні з логіки (включаючи логіку наукового пізнання) визначається як „еоретичне або практичне завдання, яке необхідно вивчити і вирішити” (виходячи, зокрема, з етимології слова *problema* (грецькою) – задача, завдання) [5, с. 479]. Як на нашу думку, завдання допрофесійної підготовки має велике практичне значення і як реальна проблема педагогічної науки має доволі багато й теоретичних аспектів. І перше, і друге „необхідно вивчити і вирішити”. Для такого вивчення і вирішення слід вивчати не тільки поточний досвід, який часто є вираженням безпосередньої реакції на хоча й важливі, але переважно буденні питання, а й сталі закономірності і форми, які склалися впродовж тривалого з історичної точки зору часу, і які набули значення чинників відповідних процесів. Саме поняття чинника, якщо спиратися на його смислове визначення, включає в себе певну потугу, спрямованість та потенційну рушійну формоутворюючу силу, згідно „Великого тлумачного словника сучасної української мови”, це „умова, рушійна сила, причина будь-якого процесу, що визначає його характер або одну з його основних рис; фактор” [3, с. 1378].

Зазначена спрямованість формується під впливом чинників, які визначаються в своїх основах насамперед способом існування тих чи інших людей або культурою, яка є, за визначенням провідних вітчизняних дослідників культури, не „надбудова” над базисом, буттям, а є способом „людського буття у світі, який є водночас і матеріальним, і духовним” [13, с. 6]. У зв’язку із цим буде доречним згадати про досить впливову течію в європейській педагогіці першої третини ХХ століття, яка отримала назву „педагогіка культури” і згідно якої освітню діяльність пов’язували насамперед зі світом обов’язків людини та її покликань.

Іншим поняттям, яке є вельми важливим для розуміння процесів культурної взаємодії різних народів, є поняття цивілізації. За всієї різноманітності його тлумачення та обсягу поняття (від загальнолюдської до окремої етнічної) воно включає всі досягнення людини, причому і як такі, що мають позитивне значення для людини, тобто те, що відноситься до культури, однак і такі, що мають значення неоднозначне, включаючи негативне, на кшталт високотехногенних

засобів масового знищення людей, наприклад, біологічну зброю. Таке зіставлення понять культури і цивілізації дозволяє провести межу між ними, використовуючи насамперед підхід з гуманістичної точки зору, який природно притаманний як педагогіці, так і справжній медицині.

Головною ж ідеєю цього тексту є наступна. В історії, культурології, а також і в педагогіці є визнаним той вплив, який створила на світ європейська цивілізація починаючи з кінця XV століття. Її експансія мала надто різний, часто протилежний характер, а саме: від тиску на інші частини світу, пограбування і навіть знищення цілих народів до впровадження найважливіших досягнень людського генію від вітрильних суден і телеграфу до Інтернету і мобільних телефонів. Як зазначав видатний вітчизняний історик культури Ю. Павленко, європейська, насамперед Західнохристиянська цивілізація принципово відрізнялася від усіх попередніх, які залишалися традиційними і дуже важко сприймали інноваційний дух раціоналізовано-буржуазного типу нових культур, що розвивалися в межах цієї цивілізації. Але найбільшою її якісною відмінністю було навіть не те, що ця цивілізація розбудовувалася на принципово нових засадах, де, до речі, стрімко почали розвиватися й набувати масовості освітні установи (насамперед медичні та юридичні), а те, що вона вперше в історії зв'язала всі цивілізації, що існували на зазначений час, „в єдину всесвітню макроцивілізаційну систему” [9, с. 128]. Експансіонізм цієї цивілізації проявлявся не тільки у відомих фактах руйнівного характеру, а й у гуманістичній діяльності, насамперед християнських місіонерів, які крім храмів та монастирів засновували також школи й лікарні. Ці місіонери були, крім того, що проповідниками нового милосердного вчення, ще й цілителями та вчителями. Так до потужного та вельми агресивного технологічного тиску Заходу, що постійно модернізувався, на фактично весь інший світ, додавалася й гуманістична складова, зокрема у вигляді діяльності в освітянській сфері. Така європейська (потім американо-європейська) модернізація стала основою процесів глобалізації [2, с. 54]. Технічна досконалість західної цивілізації вимагала відповідного суспільного відгуку вже в сфері освіти, потужний розвиток якої посилювався неймовірною науковою складовою, а це ще більш удосконалювало всі сфери життя людей [8, с. 105]. Якщо ж до цього додати фактор політичної свободи та підприємницької діяльності, то можна пояснити привабливість освітніх систем країн Заходу для всього іншого світу.

Таким може бути гранично короткий виклад появи різного вигляду освітніх послуг для іноземців, які поступово набували системного характеру. Стало звичайним спочатку для еліти, а потім більш широкого кола багатьох країн Сходу отримувати освіту в західних університетах, коли ж у XX столітті (особливо після відомих досягнень у ракетно-космічній галузі, включаючи її медичну складову) до лідерів освіти та науки долучився і Радянський Союз, то іноземні студенти

з'явилися і в його провідних вищих навчальних закладах. Звідси й необхідність „довузівської підготовки”.

Тепер стосовно суто медичної галузі освіти. Її особливість полягає в надзвичайних досягненнях у лікувальній справі на Сході, відомих ще з часів геніального Авіценни. Його головна праця „Канон лікарської науки”, яку було перекладено латиною, з XII по XVII століття була настільною книжкою всіх лікарів Європи. У ній у концентрованому вигляді було узагальнено досягнення центральноазійської, індійської, ірано-арабської і грецької медицини станом на першу половину XI століття [12, с. 5]. Не вдаючись у подробиці взаємодії східного та західного ареалу культур у галузі медицини та, відповідно, медичної освіти, звернемо увагу на поширення на Заході в XX столітті так званої „нетрадиційної медицини”, хоча такий термін не тільки не відповідає історичній дійсності, а є фактично протилежним її і історичному, і логічному сенсові, бо саме східні методи лікування і є найбільш традиційними з історичної точки зору. Але справа не в термінології, а в суті постановки питання, у даному випадку йдеться про потужний вплив східних культур на західні саме в цій галузі знання та діяльності.

Відповідними можуть бути й *висновки*.

Система підготовки до осягнення основ професійної діяльності, що в сучасній вітчизняній педагогічній науці отримала визначення допрофесійної підготовки, має глибинні культурно-історичні підмурки, які мають певні особливості в залежності від належності до культурно-цивілізаційних ареалів, які в сучасній гуманітарній науці визначаються як Схід та Захід.

Технологічні переваги західного ареалу культур набули всесвітнього значення і в освітній сфері, що й стало основою феномену допрофесійної підготовки як форми гуманітарної допомоги країнам, що не мали і не мають можливості створити національні системи освіти у відповідних (у даному випадку – медичній) галузях знань та діяльності.

Принциповою слід вважати особливість змістовної відмінності трансляції знань у медичній сфері культурної діяльності людства від однонаправленості згідно вектору Захід – Схід до складної та неоднозначної взаємодії, яка включає й вектор Схід – Захід, що має і формальне, і змістовне значення для організації допрофесійної підготовки в медичних вишах України.

Окремим питанням залишається проблема термінологічного втілення змісту медичної освіти у поняттях „традиційної” та „нетрадиційної” медицини, але це є вже предметом іншого дослідження.

Усі зазначені висновки мають педагогічне (включаючи конкретне методичне) значення як завдання, які слід вирішувати в системі допрофесійної підготовки іноземних студентів у медичних вишах України, втілюючи їх у вигляді навчальних дисциплін та їхніх змістовних програм.

Список використаної літератури

- 1. Біднов В.** Школа і освіта на Україні / В. Біднов // Українська культура. Лекції за редакцією Дмитра Антоновича. – К. : Либідь, 1993. – С. 40–71. **2. Валлерстайн И.** Миросистемный анализ. Введение / И. Валлерстайн ; [пер. Тюкиной]. – М. : Издательский дом „Территория будущего”, 2006. – 248 с. **3. Великий** тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ „Перун”, 2001. – 1440 с. **4. Гончаренко С. У.** Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с. **5. Кондаков Н.** Логический словарь-справочник ; (второе, исправл. и доп. изд.) / Н. И. Кондаков. – М. : Наука, 1975. – 720 с. **6. Кузьменкова Ю. Б.** Английская и русская вежливость в контексте культурных традиций / Ю. Б. Кузьменкова // Вестник Московского университета. Серия 19. Лингвистика и межкультурная коммуникация. – 2005. – №2. – С. 7–17. **7. Ларина Т. В.** Категория „вежливость” как отражение социально-культурных отношений (на примере английской и русской коммуникативных культур) / Т. В. Ларина. // Вестник Московского университета. Серия 19. Лингвистика и межкультурная коммуникация. – 2003. – №4. – С. 137–147. **8. Латышина Д. И.** История педагогики (История образования и педагогической мысли) : [учеб. пособие.] / Д. И. Латышина. – М. : Гардарики, 2002. – 603 с. **9. Павленко Ю. В.** Історія світової цивілізації : Соціокультурний розвиток людства : [навч. посібник] / Ю. В. Павленко ; відп. ред. та автор вст. слова С. Кримський. – К. : Либідь, 1996. – 360 с. **10. Сорокина Т. С.** История медицины : [учеб. пособие] ; в 2-х т. Т. 2. / Т. С. Сорокина. – М. : Академия, 2009. – 560 с. **11. Терещенко Ю. І.** Україна і європейський світ. Нарис історії від утворення Старокиївської держави до кінця XVI ст. : [навч. посібник] / Ю. І. Терещенко. – К. : Перун, 1996. – 496 с. **12. Федосеев П. Н.** Предисловие / П. Н. Федосеев // Ибн Сина. Избранные философские произведения. – М. : Наука, 1980. – С. 3–6. **13. Шинкарук В.** Передмова / В. Шинкарук, Є. Бистрицький // Феномен української культури : методологічні засади осмислення. – К. : Фенікс, 1996. – С. 3–7.

Белоус А. Ю. Про культурні особливості чинників допрофесійної підготовки іноземних студентів в Україні (на прикладі медичної освіти)

Зважаючи на велике значення та поширення в Україні допрофесійної підготовки іноземних студентів, зокрема в медичних вишах, зроблено спробу висвітлення культурно-історичного аспекту становлення такої системи взагалі. Обумовленість суто педагогічного процесу великою кількістю вказаних підмурків значною мірою зумовлює не тільки форми, а й зміст допрофесійної підготовки, що має велике практичне значення для її становлення в нових умовах постійного реформування вітчизняної вищої освіти. Зазначені питання

розглядаються в контексті світових освітніх процесів, насамперед останнього століття.

Ключові слова: допрофесійна підготовка, іноземні студенти, система освіти, культура, цивілізація, медицина.

Белоус А. Ю. Про культурные особенности факторов допрофессиональной подготовки иностранных студентов в Украине (на примере медицинского образования)

Принимая во внимание большое значение и распространенность в Украине допрофессиональной (довузовской) подготовки иностранных студентов, в том числе в медицинских высших учебных заведениях, предпринята попытка освещения культурно-исторического аспекта становления такой системы в целом. Обусловленность собственно педагогического процесса большим количеством указанных оснований в значительной мере обуславливает не только формы, но и содержание допрофессиональной (довузовской) подготовки, что имеет большое практическое значение для ее становления в новых условиях постоянного реформирования отечественного высшего образования. Обозначенные вопросы рассматриваются в контексте мировых образовательных процессов, прежде всего последнего столетия.

Ключевые слова: допрофессиональная (довузовская) подготовка, иностранные студенты, система образования, культура, цивилизация, медицина.

Belous A. Y. About the Cultural Characteristics of Factors Pre-professional Training of Foreign Students in Ukraine (by the Example of Medical Education)

Taking into account a great significance and prevalence of pre-professional training of foreign students in Ukraine, in particular in Medical higher educational institutions, it is made an attempt of disclosure of cultural and historical aspects of formation of this system as a whole. Conditionality of proper pedagogical process by the large quantity of these foundations stipulates not only forms but also the content of pre-professional training to a considerable degree. This factor has a great practical significance for its formation in new conditions of permanent reforming of higher education of our country. These questions are considered in the context of the world educational processes, first of all the last century.

Key words: pre-professional training, foreign students, system of education, culture, civilization, medicine.

Стаття надійшла до редакції 05.02.2013 р.
Прийнято до друку 29.03.2013 р.
Рецензент – к. п. н., доц. Т. С. Гаміна